

Vreedzaam

Module Vrede

Vreedzaam

Module Vrede

Inhoudsopgave

Module Vrede

▶ Doel van de module	5
▶ Overzicht van de module	5
▶ Sociaal veilig klimaat	6
▶ Eigen ervaringen van de leerlingen	6
▶ Vreedzame Wijk	7
▶ Lees verder	7
▶ Geraadpleegde bronnen	8

Overzicht Module Vrede	9

Lessen module Vrede

▶ Les 1 – Vrede is	10
▶ Les 2 – Vrede om ons heen	13
▶ Les 3 – Vrede in de wereld	16
▶ Les 4 – Vrede is een werkwoord	19

Module Vrede

Vrede wordt vaak beschreven als de afwezigheid van oorlog. Maar wat is het nog meer? Wat is er nodig om vrede te beschermen en te bouwen? Wat betekent vrede voor leerlingen en hun omgeving? En wat kunnen zij zelf bijdragen aan vrede?

Vrede betekent voor iedereen iets anders. Hoe iemand vrede ervaart, hangt samen met individuele dagelijkse ervaringen, herinneringen en een verscheidenheid aan emoties. Daarnaast is vrede op diverse manieren te categoriseren: van klein, concreet en dichtbij tot groot, abstract en verder weg.

Hoe zou het zijn als iedereen kan zeggen dat vrede dichtbij is? Hoe ziet dit eruit? Op welke manier kunnen we vrede herkennen en stimuleren in onszelf en anderen? Vrede is in ieder geval iets waar we, met elkaar, actief aan kunnen werken.

Deze module over vrede is ontwikkeld voor groep 6 tot en met 8 van het basisonderwijs. In vier lessen leren leerlingen over wat vrede voor hen zelf en de ander betekent en hoe ze zelf kunnen bijdragen aan vrede.

De module is tot stand gekomen in samenwerking met Dagmar Punter (Tilburg University), die promotieonderzoek doet naar alledaagse vredespercepties en visualisaties van vrede.

▶ Doel van de module

Het doel van de module is om op een positieve, reflectieve manier met leerlingen het gesprek aan te gaan over de verschillende perspectieven op vrede en hiermee zicht te krijgen op de eigen invloed op vrede.

Daarnaast kan de module worden opgenomen in het burgerschapsbeleid. Middels de lessen wordt gewerkt aan de Conceptkerndoelen Burgerschap (SLO, maart 2024). Uit het onderdeel maatschappelijke vraagstukken komen de volgende doelen aan bod:

- uitdrukken van persoonlijke idealen en opvattingen;
- reflecteren hoe de eigen identiteit en waarden het handelen kunnen beïnvloeden.

▶ Overzicht van de module

De module bestaat uit vier lessen van driekwartier tot een uur, die idealiter achter elkaar worden ingepland. De lessen sluiten aan bij de uitgangspunten en werkvormen van Vreedzaam. Tevens wordt verwezen naar de thema's die in het programma Vreedzaam aan bod komen, zodat u deze lessen hieraan kunt verbinden. Voel u vrij om de inhoud van de lessen aan te passen wanneer de situatie of uw leerlingen hiertoe aanleiding geven. Verder zijn er per les vervolgvactiteiten te vinden om, wanneer daar ruimte voor is, de lessen nog wat meer aandacht te geven en de inhoud van de lessen te borgen. Onderaan de module vindt u geraadpleegde bronnen en aanvullende informatie om ter verdieping verder te lezen. De kern van de vier lessen is als volgt:

- **Les 1 – Vrede is ...**
Leerlingen verkennen het begrip vrede en leren dat vrede meer is dan de afwezigheid van oorlog.
- **Les 2 – Vrede om ons heen**
Leerlingen denken na over de overeenkomsten en verschillen tussen eigen ideeën over vrede en die van anderen.
- **Les 3 – Vrede in de wereld**
Leerlingen denken na over de overeenkomsten en verschillen tussen kleine vrede en grote vrede.
- **Les 4 – Vrede is een werkwoord**
Leerlingen denken na over hoe vrede en vrijheid tot uiting komen en hoe je hieraan een actieve bijdrage kunt leveren.

► Sociaal veilig klimaat

Omdat het bespreken van vrede (en de daaraan verwante oorlog) veel kan oproepen, is een veilig sociaal klimaat van belang; een goede verstandhouding tussen de leerkracht en de leerlingen is essentieel, net als goede relaties tussen de leerlingen en een goede sfeer in de groep (veiligheid en openheid) waarin de gedragsregels duidelijk zijn. Dit vraagt het volgende van u als leerkracht:

- Voorbeeldgedrag vertonen, door de gemaakte klassenafspraken zelf voor te leven en dit voorbeeldgedrag ook als zodanig uit te spreken naar de leerlingen.
- Gedrag van leerlingen aansturen, door consequent en positief geformuleerd te corrigeren op ongewenst gedrag en gewenst gedrag consequent te bevestigen met specifieke complimenten.
- Regelmatig groepsgesprekken voeren over het klimaat in de groep, door met leerlingen te bespreken hoe zij zich voelen in de groep, wat zij en u kunnen doen om het klimaat te verbeteren en welke afspraken jullie hierover met elkaar maken.
- Uzelf duidelijk als vertrouwenspersoon opstellen voor individuele gesprekken met leerlingen over hoe zij zich voelen, door te benadrukken dat leerlingen altijd individueel bij u terecht kunnen wanneer het onderwerp moeilijk is.
- De leerlingen uitleggen bij wie ze terecht kunnen wanneer ze een andere vertrouwenspersoon wensen.

Op zoek naar meer informatie? Kijk dan bij 'lees verder'.

► Eigen ervaringen van leerlingen

In de lessen kunnen de leerlingen hun eigen ervaringen met betrekking tot vrede delen. Deze handleiding geeft voorbeelden van vrede die in de groep besproken kunnen worden. Het is uiteraard ook mogelijk om de casussen van leerlingen centraal te stellen. Houd hierbij rekening met de volgende aandachtspunten:

- Als leerlingen hun ervaringen delen, bied dan een luisterend oor en plaats de ervaring in de kaders die in de lessen besproken worden (kleine vrede/grote vrede, positieve vrede/negatieve vrede, ...).
- Wees alert op leerlingen die bijvoorbeeld thuis een onveilige situatie hebben, ervaringen hebben met oorlog of conflict of bijvoorbeeld met discriminatie te maken hebben. Ga na in welke gevallen het verstandig is om er een intern begeleider, vertrouwenspersoon of ouders bij te betrekken.
- Het kan voorkomen dat de ervaringen van leerlingen (bijvoorbeeld met geweld of oorlog) verschilt van die van leerkrachten. Reflecteer zo nodig wat zou kunnen helpen om ruimte te bieden aan de verschillende perspectieven en verschillen in de groep (tussen leerlingen onderling, maar ook tussen leerkracht en leerling(en)).
- Daarnaast staat het klaslokaal niet los van de gebeurtenissen in de wereld, die vanzelfsprekend ook de leerlingen raken. Zo komen nieuws en gebeurtenissen in de wereld terecht bij de leerlingen via (sociale) media of gesprekken met de omgeving. Het kan daarbij helpen uitdagende situaties of gevoeligheden breder met het leerkrachtenteam te bespreken. En bijvoorbeeld te overleggen over in hoeverre het belangrijk is om ouders te informeren over het lesprogramma. In de groep kan het helpen even een moment te nemen om leerlingen te laten vertellen wat ze hebben gezien of gehoord buiten school.

- Ook helpt het om, wanneer discussies oplopen, het thema vrede naar 'het kleine' in plaats van 'het grote' te trekken: wat betekent vrede voor jou? En wat betekent samenleven op kleine schaal (in de klas, buurt/wijk of stad)? Het helpt om te benadrukken dat verschillende perspectieven naast elkaar kunnen bestaan en vrede voor iedereen wat anders betekent. Het perspectief van de een is zo niet in 'wedstrijd' met de ander, maar mag er ook zijn, wat als boodschap voor de leerlingen constructief kan werken.
- Daarnaast kan het voor leerkrachten helpen om voorafgaand aan de les de eigen visie op vrede te verkennen en zo aan te voelen op welke manier de desbetreffende leerkracht de les het beste kan geven.

► Vreedzame Wijk

Samen vrede behouden en eraan bouwen is ook terug te zien in de eigen wijk. Hoe werkt de wijkagent mee aan vrede? En de sportcoach? En de buurvrouw? Waar lopen zij tegenaan? Er zijn in Nederland al meerdere 'Vreedzame Wijken', waarin iedereen samenwerkt om vreedzaam samen te leven en waar kinderen en volwassenen laten zien hoe je dat doet. Staat jullie school in een Vreedzame Wijk?

Kijk voor meer informatie op [Stichting Vreedzaam](#).

► Verder lezen

- Lesmodule over Hanni Schaft in het deelnemersdomein Vreedzaam onder 'extra' bij Blok 5 bij groep 7 en 8.
- Toolkit en lesbrieven 4 en 5 mei in het deelnemersdomein Vreedzaam onder 'extra' bij Blok 5 bij groep 7 en 8.
- [TerInfo](#) is een project van de Universiteit Utrecht om scholen te helpen bij het bespreekbaar maken van terrorisme, politiek geweld en disruptieve momenten. Hiermee draagt TerInfo bij aan de weerbaarheid van leerlingen. Het materiaal van TerInfo is gratis beschikbaar voor alle docenten in het po, vo en mbo. Het project publiceert ook regelmatig lesbrieven rond actuele onderwerpen. Relevante thema's:
 - [De do's en don'ts van spannende gesprekken.](#)
 - [Is elk onderwerp geschikt voor een open dialoog in het klaslokaal?](#)
 - [Omgaan met controversiële onderwerpen in de klas: vier strategieën.](#)
- Ook biedt de organisatie Critical Mass materiaal en activiteiten over vergelijkbare onderwerpen. Zie bijvoorbeeld: [Kind onder vuur: oorlog en vrijheid.](#)
- Blog: Punter, D. (15-03-24) Guest contribution by Dagmar Punter: 'This is supposed to look like a dove' – engaging the public, visualizing peace. (Part 1). [Image & Peace.](#)
- [Nationaal Comité 4 & 5](#) mei biedt activiteiten rondom herdenken en vieren.

Overzicht

Module Vrede

Les 1 Vrede is ...

Doel: Weten dat vrede meer is dan de afwezigheid van oorlog.
Leskern: Leerlingen denken na over wat vrede voor hen betekent en verbreden hun kennis over vrede.

Les 2 Vrede om ons heen

Doel: Ervaren dat iedereen een eigen beeld heeft van vrede en beseffen dat er verschillende perspectieven zijn.
Leskern: Leerlingen denken na over de gelijkenissen en verschillen tussen hun eigen idee over vrede en dat van anderen.

Les 3 Vrede in de wereld

Doel: Verkennen van de parallellen tussen kleine vrede en grote vrede.
Leskern: Leerlingen denken na over de overeenkomsten en verschillen tussen kleine vrede en grote vrede.

Les 4 Vrede is een werkwoord

Doel: Nadenken over hoe je zelf een actieve bijdrage aan vrede dichtbij kunt leveren.
Leskern: Leerlingen denken na over hoe vrede en vrijheid tot uiting komen en hoe je hieraan een actieve bijdrage kunt leveren.

Les 1

Vrede is ...

Doel:

Weten dat vrede meer is dan de afwezigheid van oorlog.

Leskern

Leerlingen denken na over wat vrede voor hen betekent en verbreden hun kennis over vrede.

Agenda

- ▶ Binnenkomer
- ▶ Wat gaan we doen en leren?
- ▶ Vrede is ...
- ▶ Vrede hier en nu
- ▶ Wat hebben we gedaan en geleerd?
- ▶ Afsluiter

Voorgestelde lesopbouw

Hieronder vindt u een voorstel voor een agenda. Voel u vrij om hiervan af te wijken als de situatie of uw groep hiertoe aanleiding geeft.

Vorbereiding en materialen

- Vorm zelf een beeld van wat vrede voor u betekent. Dit kan door:
 - de ogen te sluiten, hoe ziet vrede eruit voor u?
 - een snelle tekening te maken
 - een afbeelding op telefoon of internet te zoeken die past bij vrede
- Leg vellen A4-papier, pennen en tekenmateriaal klaar.
- Zet de basis voor een woordspin klaar op het digibord met in het midden het woord vrede.

▶ Wat gaan we doen en leren?

Algemene introductie:

Vrede wordt door veel mensen als iets positiefs gezien, waar we allemaal baat bij kunnen hebben. Maar wat is vrede eigenlijk? Vaak wordt vrede beschreven als de afwezigheid van oorlog (grote vrede). Maar wat is het nog meer? Daar weten we nog niet veel vanaf. Vrede is ook meer dan geen ruzie met elkaar hebben. Als er vrede is, ben je verbonden met de mensen om je heen (kleine vrede). Leven in vrede is voor veel mensen belangrijk, maar ook soms een ideaalbeeld dat ver weg voelt. Vrede betekent voor verschillende mensen iets anders. Vrede ontstaat niet vanzelf, vrede maak je. Vragen die dan opkomen zijn: Wat is/betekent vrede voor jou? Welke vrede ervaar je zelf, in de klas, in school, op het plein, in je straat, in je huis? Hoe ziet vrede er voor jou uit?

Introductie van de les:

Leid de eerste les in door aan te geven dat de school Vreedzaam is en dat Vreedzaam onder andere betekent vredelievend, geneigd tot vrede en ook zonder geweld en constructief omgaan met conflict. *In deze en de volgende lessen gaan we verkennen wat vrede precies voor ons betekent, dichtbij en verder weg. Hoe we zelf kunnen bijdragen aan vrede bedenken we in de laatste les.* *Alles wat we doen en leren tijdens de lessen Vreedzaam draagt bij aan het vreedzaam met elkaar omgaan. Wat we leren oefenen we en passen we toe in de klas en in de school, en natuurlijk ook buiten de school.*

Werkt u niet met Vreedzaam vertel de leerlingen dan wat jullie op school doen om te werken aan een veilig sociaal klimaat, samenwerking of conflictoplossing.

▶ Vrede is

Schrijf het woord vrede op het bord en vertel: *Vrede is iets dat veel mensen belangrijk vinden, maar weten we eigenlijk wel goed wat vrede is en of iedereen daar hetzelfde beeld bij heeft? We gaan eerst nadenken over wat vrede voor jou betekent.*

Laat de leerlingen hun ogen sluiten en vraag: *Wat komt er bij je op als je denkt aan vrede. Alles is goed.* Wanneer leerlingen het niet fijn vinden de ogen dicht te doen (dit kan nogal ongemakkelijk zijn of onveilig voelen), mogen ze ook naar een vast punt op de vloer kijken.

Laat de leerlingen even nadenken en daarna met hun ogen weer open in tweetallen uitwisselen. Verken daarna samen met de leerlingen wat vrede voor hen is. Schrijf mee in steekwoorden in de woordspin. Zijn de woorden waar het woord vrede in voorkomt ook al genoemd? Denk aan tevreden, onvrede en ontevreden, vreedzaam, vredig et cetera.

Vraag wat de leerlingen opvalt aan de woordspin. Denk aan de invalshoek van de omschrijvingen vanuit:

- een positieve (vrienden, vrije tijd, elkaar helpen, vrolijk) of negatieve (geen ruzie, geen oorlog, niet pesten, geen verdriet) invalshoek;
- grote vrede (staten, wereldniveau) versus kleine vrede (onderling samenleven);
- vrede als vrijheid, samenwerking, democratie, ontwikkeling, orde, handhaving et cetera.

Kijk of u de woordspin al in deze categorieën kunt indelen. Het wordt nu meer een mindmap.

Concludeer dat er verschillende gedachten over vrede zijn en dat dit oké is.

▶ Binnenkomer

Kies een binnenkomer die past bij de les en bij uw groep, bijvoorbeeld:

Mijn gevoel is ...

De leerlingen schrijven op een leeg blaadje een gevoel op. *We doen de binnenkomer Mijn gevoel is ... met Mix en ruil.* De leerlingen lopen met hun blaadje door het lokaal, zoeken een partner en houden hun hand omhoog tot ze iemand hebben gevonden. De ene leerling beeldt het gevoel uit dat is opgeschreven en de ander gaat raden. Als het geraden is dan wisselen ze van rol. Vervolgens ruilen de leerlingen hun kaartje, lopen ze weer door elkaar en zoeken ze een nieuwe partner. Herhaal dit een paar keer. Nodig aan het eind een paar leerlingen uit om voor de hele groep een gevoel voor te doen en laat de groep raden.

► Vrede in beeld

Laat de leerlingen nog een keer de ogen sluiten en laat ze een beeld vormen van hoe vrede er voor hen uitziet. Vertel: *We weten nu dat we op verschillende manieren naar vrede kunnen kijken en vrede voor iedereen wat anders kan betekenen. We sluiten weer onze ogen of kijken naar de vloer en gaan ons nu een beeld vormen van de volgende vraag: hoe ziet vrede er voor jou uit? Alle visualisaties zijn oké!*

Laat de leerlingen hun ogen weer opendoen en vraag of het iedereen gelukt is om zich een beeld te vormen. Leerlingen kunnen ervoor kiezen het 'hele plaatje' dat in hun hoofd tevoorschijn kwam te tekenen of een element daarvan. Sommige leerlingen zullen het moeilijker vinden om visueel te denken of beelden op te roepen. Als leerlingen het lastig vinden een beeldassociatie te tekenen, kunnen ze ook een element kiezen dat langskwam in het gesprek met hun buurman (na de eerste ronde ogen sluiten). Leg de opdracht uit: Je hebt net in je gedachten een voorstelling gemaakt van hoe vrede eruitziet. Van dat beeld ga je nu een tekening maken. Je kunt een tekening maken van het hele plaatje of een element ervan. Laat het papier en tekenmateriaal uitdelen.

► Wat hebben we gedaan en geleerd?

Vandaag hebben we samen verkend wat vrede eigenlijk is of kan zijn en hoe vrede er voor jou uitziet.

► Afsluiter

Kies een afsluiter die past bij de les en bij uw groep, bijvoorbeeld:

Wat heb je geleerd vandaag?

Iemand thuis vraagt je wat je vandaag op school geleerd hebt. Wat vertel je dan? Laat de leerlingen om de beurt iets noemen.

► Vervolgactiviteiten

► Praten over vrede

Ga met behulp van de tekeningen in gesprek over vrede. Laat leerlingen in tweetallen in gesprek gaan over:

- Wat is de reden dat je dit hebt getekend?
- Wat is er hetzelfde op de twee tekeningen of wat verschilt er?
- Wat staat er niet op de tekening?
- Waarom symboliseert de tekening voor hen vrede?
- Wat heb je geleerd van de tekeningen met elkaar vergelijken?

Vul afsluitend met de leerlingen de mindmap aan. Denk hierbij aan de bij het onderdeel Vrede is ... genoemde categorieën.

► Iedereen aan zet met de grondwet

Laat de leerlingen verder in gesprek gaan over vrede. Met '[Iedereen aan zet met de Grondwet](#)' kom je meer te weten over de Nederlandse Grondwet en hoe we de regels en rechten die erin staan terugzien in ons eigen leven, school, thuis, in de buurt, eigenlijk overal. Een grondwet die goed functioneert kan worden gezien als een belangrijk onderdeel van vrede.

Les 2

Vrede om ons heen

Doel:

Ervaren dat iedereen een eigen beeld heeft van vrede en beseffen dat er verschillende perspectieven zijn.

Voorgestelde lesopbouw

Hieronder vindt u een voorstel voor een agenda. Voel u vrij om hiervan af te wijken als de situatie of uw groep hiertoe aanleiding geeft.

Leskern

Leerlingen denken na over de gelijkenissen en verschillen tussen hun eigen idee over vrede en dat van anderen.

Vorbereiding en materialen

- Zoek vredessymbolen op internet en zet ze klaar op het digibord (bijvoorbeeld zoekterm 'vrede' of 'peace symbol' op website Google).
- Verzamel tijdschriften waaruit leerlingen kunnen scheuren, denk aan de Kidsweek.
- Leg A3-papier, tekenmateriaal en lijm klaar.
- Leg een vel A1-papier klaar voor de groepscollage (vervolgactiviteit).

Agenda

- ▶ Binnenkomer
- ▶ Wat gaan we doen en leren?
- ▶ Symbool voor vrede
- ▶ Een interview
- ▶ Wat hebben we gedaan en geleerd?
- ▶ Afsluiter

▶ Binnenkomer

Kies een binnenkomer die past bij de les en bij uw groep, bijvoorbeeld:

Een vriend

Maak tweetallen met de coöperatieve werkvorm In de rij: op volgorde van jongste naar oudste. Klap de rij dubbel en laat de tweetallen nadenken over de volgende vragen: *Denk aan een goede vriend of vriendin. Vertel elkaar wat je zo waardeert in je vriend(in). Wat maakt een vriend(in) tot een vriend(in)?* Laat ongeveer vijf minuten uitwisselen in de tweetallen en laat daarna enkele leerlingen voorbeelden noemen in de groep.

▶ Wat gaan we doen en leren?

Blik met de mindmap terug op de vorige les en de vervolgactiviteit. Vertel dat ze vandaag gaan kijken naar bekende symbolen voor vrede en dat ze een eigen symbool voor de klas gaan maken. Daarnaast gaan ze ook nadenken over met welke vragen ze erachter kunnen komen hoe andere mensen over vrede denken.

▶ Symbool voor vrede

Laat de vredessymbolen zien. Verken met de leerlingen de redenen waarom dit vredessymbolen kunnen zijn. Wat vinden ze van het vredessymbool? Waarom vinden ze het wel of niet passend? Wat betekent het vredessymbool? Hebben de leerlingen een vredessymbool in hun tekening verwerkt? Zo ja, welk? Laat eventueel toelichten. Na het verkennen gaan de leerlingen nu een eigen vredessymbool maken. Laat de leerlingen in drietallen een moodboard maken op een vel A3-papier. Ze gaan eerst in tijdschriften op zoek naar beeldmateriaal dat voor hen vrede symboliseert. Het uitgescheurde beeldmateriaal verzamelen de leerlingen op het moodboard. Laat ze met behulp van het moodboard in gesprek gaan over welke onderdelen hun vredessymbool moet bevatten. Per drietal tekenen de leerlingen nu hun vredessymbool op A3-papier. In de vervolgactiviteit stemmen de leerlingen over een vredessymbool voor de klas.

▶ Een interview

We hebben nu nagedacht over hoe we zelf over vrede denken, dat een ieder zijn eigen beeld bij vrede heeft en hoe je vrede kunt verbeelden in een symbool. Wil je ook wel weten hoe je ouders verzorgers, familie en vrienden denken over vrede? En hoe vrede eruit kan zien in je eigen omgeving? Hier kunnen we achter komen door goede open vragen te stellen die beginnen met hoe, wat, waar, wanneer. Bedenk met de leerlingen een aantal vragen die ze kunnen stellen. Voorbeeldvragen voor als het gesprek hierover niet op gang komt:

- Wat betekent vrede voor jou?
- Hoe draag je zelf bij aan vrede?
- Wat kun jij doen voor vrede?
- Wanneer is vrede dichtbij en wanneer verder weg?

Selecteer drie vragen en bespreek wat ze kunnen zeggen en doen om het interview te starten.

Vraag na bij de leerlingen of ze diegene die ze interviewen ook willen vragen om de ogen te sluiten of bijvoorbeeld een afbeelding op te zoeken die voor vrede staat. Bespreek dan hoe ze dit kunnen aanpakken.

Bespreek ook met de leerlingen wat te doen als diegene die ze interviewen terughoudend is of wanneer er emoties opkomen en hoe je dit kunt respecteren.

Laat ze met elkaar in tweetallen oefenen met het stellen van de vragen.

Les 3

Wat hebben we gedaan en geleerd?

Blik terug op de les en vat samen wat er in de onderdelen besproken is. De leerlingen hebben nagedacht over wat symbool staat voor vrede en weten welke vragen ze kunnen stellen om erachter te komen hoe andere mensen over vrede denken.

Afsluiter

Kies een afsluiter die past bij de les en bij uw groep, bijvoorbeeld:

Uit de knoop

Verdeel de leerlingen in kleine groepjes (maximaal zes leerlingen). Ze gaan in een kring staan en houden hun linkerhand achter hun eigen rug. De rechterhand gaat omhoog en met de linkerhand pakken ze de hand van een medeleerling. Dan gaat de rechterhand omlaag en met die hand pakken ze een andere leerling die ze met de andere hand nog niet vast hadden. Nu staan ze dus in de knoop. Ze moeten door samenwerken en goed overleggen uit de knoop proberen te komen.

Vervolgactiviteiten

Ons vredessymbool

Hang de vredessymbolen die door de drietallen gemaakt zijn op in de klas en geef ze een nummer. Geef de leerlingen de tijd om ze te bekijken. Laat ze bedenken welk symbool ze het beste bij de groep vinden passen. Bedenk wat het beste bij uw groep past, open of anoniem stemmen. U kunt de leerlingen nu anoniem laten stemmen door bijvoorbeeld het nummer op een briefje te laten schrijven en in een bak te laten doen. U kunt open stemmen door vingers te laten opsteken per vredessymbool. De meeste stemmen gelden! Verken met de leerlingen: *Waarom past dit symbool nu juist bij deze klas? Hoe gedragen we ons onder dit vredessymbool als groep? Wat herkennen we in onze afsprakenposter of andere klassenregels die voor de groep gelden?*

Interview

Bedenk wat er nog nodig is voor de leerlingen om de interviews te kunnen uitvoeren. Laat ze eventueel nog een keer oefenen met de vragen of laat de interview vragen afmaken of een planning maken.

Is al besproken hoe je een interview uitvoert, hoe je iets persoonlijks vraagt aan iemand en wat je kunt doen als iemand geen antwoord wil geven et cetera?

Spreek met de leerlingen af hoe en wanneer ze de interviews gaan houden en wanneer jullie er in de klas op terugkomen.

Vrede in de wereld

Doel:

Verkennen van de parallellen tussen kleine vrede en grote vrede.

Voorgestelde lesopbouw

Hieronder vindt u een voorstel voor een agenda. Voel u vrij om hiervan af te wijken als de situatie of uw groep hiertoe aanleiding geeft.

Leskern

Leerlingen denken na over de overeenkomsten en verschillen tussen kleine vrede en grote vrede.

Voorbereiding en materialen

- Drie A4-vellen, een met het getal 1, een met het getal 5 en een met het getal 10
- Ga naar de website van de [Global Peace Index](https://www.globalpeaceindex.com/) en zet de afbeelding met de Global Peace Index klaar

Agenda

- ▶ Binnenkomer
- ▶ Wat gaan we doen en leren?
- ▶ Kleine vrede, grote vrede
- ▶ Vrede in de wereld
- ▶ Wat hebben we gedaan en geleerd?
- ▶ Afsluiter

Binnenkomer

Kies een binnenkomer die past bij de les en bij uw groep, bijvoorbeeld:

Dictator of democraat?

Werk met de coöperatieve werkvorm In de rij. Vraag de leerlingen een voorstel te doen om een rij te maken (bijvoorbeeld: op leeftijd, lengte, schoenmaat). Zeg waar de rij begint en waar hij eindigt. De leerlingen bepalen hun plaats in de rij door te overleggen en zichzelf te vergelijken met hun groepsgenoten. De leerlingen corrigeren elkaar positief totdat de rij goed staat. Check de rij door de leerlingen hun positie te laten noemen. Klap de rij dubbel.

We zijn allemaal directeur van de school. Maak de zin af: Als ik een dictator-directeur van de school was, zou ik ... De ene helft maakt de zin af tegen de andere helft. Daarna doet de andere rij hetzelfde.

Geef nu dezelfde opdracht, maar met de zin: *Als ik een democratische directeur was, zou ik ...* Vraag na afloop aan een aantal leerlingen iets te vertellen over wat genoemd is.

▶ Wat gaan we doen en leren?

Blik terug op de vorige les en de interviews die de leerlingen uitgevoerd hebben. *Vandaag gaan we bespreken wat er uit de interviews naar voren is gekomen, hiermee de mindmap aanvullen en bekijken welke grote lijnen we kunnen ontdekken over denken en praten over vrede. Daarna verkennen we hoe de leerlingen denken over vrede in de wereld.*

▶ Kleine vrede, grote vrede

Tijdens de interviews is er ongetwijfeld van alles naar voren gekomen. Hoe is het gegaan? Hoe was het om iemand die je goed kent naar vrede te vragen? Bespreek de drie vragen die gesteld zijn. Laat de leerlingen per vraag in verschillende tweetallen uitwisselen. Laat ze het verhaal vertellen van degene die ze geïnterviewd hebben. Begin bijvoorbeeld de zin met: Vrede voor mijn opa betekent ...

Maak nu de koppeling naar grote en kleine vrede, maak hierbij gebruik van de mindmap. Vraag of tijdens de interviews vooral gesproken is over 'grote' of 'kleine' vrede. Was de vrede voor hen dichtbij of ver weg? En kwamen er conflicten in Nederland of de wereld langs? Vul de mindmap aan.

Verken als de mindmap is aangevuld wat er werkt bij kleine vrede. Denk hierbij ook aan omgaan met conflict en mediatie (Blok 2 & 5) in gesprek gaan met elkaar (Blok 3) en omgaan met gevoelens (Blok 4). Werkt dit ook op grote schaal? Vraag of de mensen die zijn geïnterviewd ook de voorwaarden of acties voor vrede hebben genoemd. *Wat is er nodig om vrede te bereiken?*

Besteed aandacht aan de overeenkomsten en verschillen tussen kleine en grote vrede.

▶ Vrede in de wereld

De leerlingen kennen nu nog meer voorbeelden van kleine vrede en grote vrede. Neem de leerlingen nu mee naar vrede in de wereld. Bekijk de afbeelding van de [Global Peace Index](#). Wat valt de leerlingen op? Welke landen zijn het meest vreedzaam? En welke landen het minst? Waar staat Nederland in de lijst? Stel de vraag: *In hoeverre vind je Nederland een vreedzaam land?*

Plak de nummers 1, 5 en 10 op de vloer met daartussen voldoende ruimte op een (denkbeeldige) lijn.

Vertel de leerlingen dat ze zo naar een aantal stellingen over voorwaarden voor vrede in de wereld luisteren en zich hier een mening over gaan vormen. Benoem dat het hier gaat over waarden en normen (wat mensen belangrijk vinden) en hoe ze hierin kunnen verschillen en ook welke regels er op basis daarvan worden gemaakt. Begin elke stelling met de startzin. Geef de leerlingen een moment om over de stelling na te denken voordat ze op de lijn gaan staan. Vertel de leerlingen dat 10 betekent dat je het er helemaal mee eens bent en 1 helemaal niet mee eens. Benadruk dat je kunt en mag verschillen van mening. Vraag de leerlingen vervolgens om op de lijn te gaan staan.

▶ Wat hebben we gedaan en geleerd?

Blik terug op de les.

In de laatste les gaan we kijken naar mensen die zich hebben ingezet voor vrede en wat we zelf kunnen doen voor vrede.

▶ Afsluiter

Kies een afsluiter die past bij de les en bij uw groep, bijvoorbeeld:

Een steuntje in de rug

Tweetallen gaan rug aan rug zitten, de benen gebogen en de armen in elkaar gehaakt. Vanuit die houding proberen ze omhoog te komen en samen op te staan. Dat kan alleen als ze goed tegen elkaar leunen. Als dat lukt, laat u het met vier proberen. Dan met acht, eventueel. Bespreek wat het moeilijk of makkelijk maakt. En concludeer dat je moest samenwerken in deze opdracht.

▶ Vervolgactiviteiten

▶ Vreedzame Wijk!

In het lesprogramma werken we van 'kleine' vrede naar voorbeelden van vrede op grotere schaal en weer terug, bijvoorbeeld in de klas, buurt of wijk. Verken met de leerlingen wat de Vreedzame Wijk is en of jullie school in een Vreedzame Wijk staat. Kijk ook eens naar de activiteiten van de kindervrijkraad, indien aanwezig.

Informatie over de Vreedzame Wijk en de Kindervrijkraad met onder andere filmpjes is te vinden op <https://stichtingvreedzaam.nl/>.

Hoe vreedzaam is de buurt van de leerlingen? Wat kunnen ze in de wijk aan vrede doen? Verken met de leerlingen wat ze kunnen bespreken met bijvoorbeeld de kindervrijkraad.

Les 4

Vrede is een werkwoord

Doel:

Nadenken over hoe je zelf een actieve bijdrage aan vrede dichtbij kunt leveren.

Leskern

Leerlingen denken na over hoe vrede en vrijheid tot uiting komen en hoe je hieraan een actieve bijdrage kunt leveren.

Voorgestelde lesopbouw

Hieronder vindt u een voorstel voor een agenda. Voel u vrij om hiervan af te wijken als de situatie of uw groep hiertoe aanleiding geeft.

Vorbereiding en materialen

- Zoek de foto's van de vredestichters uit het onderdeel Vredestichters op en zet ze klaar op het digibord of print ze uit
- Print de uitspraken van de vredestichters, zie onderdeel Vredestichters, en hang ze in hoeken van het lokaal

▶ Wat gaan we doen en leren?

Blik kort terug op de vorige les. Inmiddels weten we dat vrede niet vanzelfsprekend is en in veel landen verschillend is. *Ook weten we nu meer over wat er allemaal voor vrede nodig zou kunnen zijn. Mensen moeten daar zelf iets voor doen. Vrede zouden we daarom ook wel als werkwoord kunnen zien. We gaan zo eerst kijken naar bekende vredestichters. Daarna verkennen we wat we zelf kunnen doen voor vrede.*

▶ Vredestichters

Blik even terug op de vorige les, waarin naar vrede in de wereld gekeken is. Vertel dat er over de hele wereld mensen zijn die hebben nagedacht over vrede en zich inzetten voor vrede. *Zoals jullie weten zijn er conflicten in de wereld. Verschillende mensen in de geschiedenis hebben geprobeerd de situatie voor mensen te verbeteren. We gaan kijken naar wat een aantal van deze vredestichters vinden. Ik ben benieuwd naar jullie mening.*

Hieronder staat een stukje achtergrond van bekende vredestichters, waar ze voor staan en een bekende uitspraak. Ga met de leerlingen in op alle vredestichters of kies er drie of vier.

Malala Yousafzai

Malala Yousafzai is geboren op 12 juli 1997. Ze is een Pakistaanse kinderrechtenactiviste en bekend om haar strijd voor toegang tot het onderwijs voor meisjes en jonge vrouwen. Ze droomt ervan dat elk meisje haar eigen toekomst kan kiezen. In 2011 werd Malala genomineerd voor de Internationale Kindervredesprijs. Een van de uitspraken van Malala is:

'Laten we onthouden: één boek, één pen, één kind en één leraar kunnen de wereld veranderen. Als de hele wereld stil is, wordt zelfs één stem krachtig.'

Jane Goodall

Jane Goodall werd geboren op 3 april 1934. Ze is een Britse antropologe en biologe. Ze bestudeerde chimpansees in een tijd dat er nog weinig bekend was over deze mensaap. Daarna is ze zich gaan inzetten voor de bescherming van de kwetsbare natuur op onze planeet. Door haar onderzoek hebben we veel geleerd over hoe dieren samenleven en conflicten oplossen. Een van de uitspraken van Jane is:

'Wat je doet, maakt een verschil en je moet beslissen wat voor verschil je wilt maken.'

Mahatma Gandhi

Mahatma Gandhi leefde van 1869 – 1948. Hij was een Indiase godsdienstige en politieke leider. Zijn grote wens was dat zijn land onafhankelijk werd van Groot-Brittannië. Hij streed hiervoor zonder wapens en werd een icoon van verzet zonder geweld. Een van de uitspraken van Mahatma is:

'De toekomst hangt af van wat we in het heden doen.'

Martin Luther King

Martin Luther King leefde van 1929 – 1968. Hij was een Amerikaanse politiek leider, lid van de burgerrechtenbeweging en zette zich in tegen racisme, discriminatie en geweld tegen Afro-Amerikanen. In 1964 ontving hij de Nobelprijs voor de Vrede voor zijn toespraak 'I have a dream'. Daarin zei hij:

'Ik heb een droom dat op een dag mijn kinderen niet beoordeeld zullen worden op hun huidskleur, maar op hun karakter. Ik heb een droom vandaag.'

Agenda

- ▶ Binnenkomer
- ▶ Wat gaan we doen en leren?
- ▶ Vredestichters
- ▶ Vrede is een werkwoord
- ▶ Wat hebben we gedaan en geleerd?
- ▶ Afsluiter

▶ Binnenkomer

Kies een binnenkomer die past bij de les en bij uw groep, bijvoorbeeld:

Goed nieuws

Vraag de leerlingen iets te noemen wat de afgelopen dagen is gebeurd en waar ze zich prettig bij voelden. Het 'goede nieuws' kan iets zijn wat ze zagen, wat ze deden, iets aardigs dat iemand tegen hen zei, iets wat ze gegeten hebben. Als het maar iets was waar ze zich prettig bij voelden. Begin zelf met een voorbeeld te geven, waarin u iets van uw gevoelens laat zien (iets dat u geraakt heeft).

Nelson Mandela

Nelson Mandela leefde van 1918 – 2013. Hij was een Zuid-Afrikaanse anti-apartheidsstrijder en politicus. Na 27 jaar in de gevangenis werd hij verkozen als de eerste zwarte president van Zuid-Afrika. Net als Martin Luther King zette hij zich in tegen racisme en discriminatie. In 1993 ontving hij de Nobelprijs voor de Vrede voor zijn bijdrage aan het vreedzaam beëindigen van het apartheidregime in Zuid-Afrika. Een van de uitspraken van Nelson is:

'Als je vrede wilt met je vijand, dan moet je met je vijand samenwerken. Dan wordt hij jouw partner.'

Hang de uitspraken in hoeken van het lokaal. Geef de leerlingen de tijd om de uitspraak te lezen en na te denken over wat ze van de uitspraak vinden. Verken met de leerlingen waar de uitspraak over gaat en wat de vredestichter bedoelt met deze uitspraak. Zeg de leerlingen te gaan staan bij de uitspraak die het meest aanspreekt. Benadruk dat je kan en mag verschillen van mening. Waarom staan de leerlingen bij deze uitspraak? Wat vind je bijzonder aan wat deze persoon heeft gedaan voor de wereld? Na dit gesprek kunt u opnieuw bekijken of de mindmap kan worden aangevuld.

▶ Vrede is een werkwoord

We weten nu dat er in de geschiedenis verschillende mensen in de wereld zijn geweest die hebben geprobeerd conflicten op te lossen, vrede te stichten en het dagelijks leven voor mensen met verschillende achtergronden beter en rechtvaardiger te maken. Vrede kan alleen blijven wanneer we hier actief aan werken, ook in Nederland. In Nederland is het namelijk ook niet altijd vrede geweest en wellicht ervaart niet iedereen de vrede in Nederland als even vredig. In 2025 is/was het tachtig jaar geleden dat het Koninkrijk der Nederlanden werd bevrijd en de Tweede Wereldoorlog eindigde. Op 5 mei vieren we dat we in Nederland in vrijheid leven en vrij zijn van onderdrukking. Daarnaast is 5 mei ook een dag om na te denken over het belang van vrijheid en om ons te realiseren dat vrijheid niet vanzelfsprekend is.

Vrede is best kwetsbaar, een soort weegschaal die steeds weer in balans gehouden moet worden. Die balans is mensenwerk, daar kunnen we allemaal een actieve bijdrage aan leveren. We gaan nu nadenken over welk steentje wij kunnen bijdragen aan kleine vrede/vrede dichtbij.

Om zich een beeld te vormen in welke context de leerlingen een bijdrage zouden kunnen leveren, laat u ze nadenken over in welke omgevingen ze allemaal komen. Spelen ze veel op straat of gaan ze naar een sportclub of zijn er wellicht mensen in de omgeving die wat extra hulp kunnen gebruiken? Wat kan er in de eigen omgeving vriendelijker worden of anderszins worden verbeterd?

Als duidelijk is waar het steentje kan worden bijgedragen, kijk dan met de leerlingen nog eens naar de mindmap, naar de onderdelen over kleine vrede. Hier staan veel voorbeelden van wat kleine vrede kan inhouden. Verken met de groep welke kleine of grotere actiepunten mogelijk zijn.

Verdeel de leerlingen in groepjes van vier. Per groepje werken ze één actiepunt uit voor wat ze kunnen doen vandaag of morgen op school, in de buurt, ... Laat de leerlingen bespreken waar ze goed in zijn en hoe ze deze talenten kunnen inzetten.

Actiepunten uitwerken en presenteren, stappenplan maken:

1. Wie gaan het uitvoeren? Alleen of meerdere personen?
2. Hoeveel tijd hebben we nodig?
3. Wat hebben we nodig aan materialen?
4. Wanneer kunnen we het uitvoeren?

Laat de leerlingen zelf nadenken over hoe ze het aan elkaar gaan presenteren. Kom hier ook nog op terug in de vervolgactiviteit om dit verder uit te werken.

▶ Wat hebben we gedaan en geleerd?

Blik terug op de vier lessen. *We hebben een reis gemaakt langs verschillende beelden van en ideeën over vrede. Van hoe vrede dichtbij er voor ons en mensen in onze omgeving uitziet naar vrede verder weg. Van wat mensen in de wereld voor vrede hebben gedaan weer terug naar wat wij voor vrede dichtbij kunnen doen.*

▶ Afsluiter

Kies een afsluiter die past bij de les en bij uw groep, bijvoorbeeld:

Zo voel ik mij

Laat de leerlingen door elkaar lopen en loop zelf ook mee. Klap in uw handen en de leerlingen staan stil. Noem een gevoel, bijvoorbeeld blij, en laat iedereen dit gevoel uitbeelden (gezichtsuitdrukking, beweging, dans, woorden). Doe zelf mee. Klap opnieuw in uw handen en laat de leerlingen weer rondlopen. Doe hetzelfde met nog een paar gevoelens zoals verdrietig, optimistisch, bang, tevreden. Eindig met het gevoel uitbeelden terwijl ze aan vrede denken.

▶ Vervolgactiviteiten

▶ En actie!

Wat is nog nodig om in actie te komen?

Maak afspraken over:

- wanneer en hoe de leerlingen hierop terug gaan kijken;
- wat er met thuis gedeeld wordt;
- hoe de acties in de school getoond kunnen worden ter inspiratie.

Geeft u deze les rond 4 en 5 mei kijk dan eens naar de lesbrief Vreedzaam rondom dit onderwerp. Hoe zouden de leerlingen de viering van vrede en vrijheid inrichten. Kunnen ze een eigen vrijheids- en vredesfestival organiseren?

▶ Vrede bewaren

Hoe is het nu in de groep, na de vier lessen over vrede? Laat de leerlingen reflecteren op: Wat is er gebeurd met jou? Wat heb je geleerd?

Bespreek met de leerlingen of: z

- de afsprakenposter moet worden aangepast;
- er genoeg basis in de groep is om aan vrede te blijven werken;
- er nog vragen zijn als het over vrede gaat.

COLOFON

Auteurs: Marloes Hoogendoorn, Dagmar Punter (Tilburg University)
Met bijdragen van: Eke Blijham, Suzanne Rhee, Annemiek van Vliet (Stichting Vreedzaam)
Eindredactie: Luitje Niemantsverdriet
Vormgeving: Rens Putman
Illustraties : Sjusjun

© 2025 CED-Groep, Rotterdam

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opname of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever

Als leren je lief is

www.cedgroep.nl